

“АЛ-АҚИДА АТ-ТАҲОВИЯ” АСАРИДА ИЙМОН МАСАЛАСИ

Нурматов Нодир

"Маърифий тарғибот маркази" давлат муассаси.

Диний-маърифий бўлим бош мутахассиси.

Аннотация: Ушбу мақолада исломнинг илдизи бўлган ақида илмидаги энг муҳим масалалардан бири — иймон тушунчаси ва унинг моҳияти “Ақида ат-Таҳовия” асари асосида таҳлил қилинади. Муаллиф Имом Абу Жаъфар ат-Таҳовийнинг (р.а.) иймон ҳақидаги таълимоти, унинг аҳли сунна вал жамоа манҳажидидаги ўрни ҳамда асар шарҳловчиларининг (жумладан Ибн Аби-л-‘Изз ал-Ҳанафий ва Али ал-Қорий) изоҳлари чуқур ўрганилади. Мақолада иймоннинг таърифи, унинг амал билан боғлиқлиги, гуноҳ ва иймон муносабати каби масалалар илмий таҳлил қилинади.

Калит сўзлар: иймон, ат-Таҳовий, аҳли сунна вал жамоа, амал, гуноҳ, ақида, тасдиқ, иқрор.

Кириш

Исломий ақида фанининг асосий мавзуларидан бири — иймон (الإيمان) тушунчасидир. Иймон инсоннинг Аллоҳга бўлган муносабати, охиратдаги нажоти ва амалининг қабул бўлиши билан бевосита боғлиқдир. Шу боис ислом тарихи давомида бу мавзуда турли мактаблар ва фирқалар ўртасида ихтилофлар юзага келган.

Аҳли сунна вал жамоа манҳажини аниқ баён этган асарлардан бири — Имом Абу Жаъфар ат-Таҳовийнинг машҳур “Ал-Ақида ат-Таҳовия” асарида. Бу асар аҳли сунна вал жамоанинг асосий эътиқодий қоидаларини жамлаб, айниқса иймон масаласидаги мўътадил йўлни белгилаб берган.

1. Иймоннинг таърифи ва моҳияти

Имом ат-Таҳовий (р.а.) иймонни шундай таърифлайди:

بالجنان والتصديق باللسان الإقرار هو الإيمان إن: ونقول

(Биз айтамызки, иймон — тил билан иқрор ва қалб билан тасдиқдир.)

Бу таъриф аҳли сунна вал жамоа таълимотига мос бўлиб, иймоннинг икки асосий унсурини кўрсатади:

1. بالقلب التصديق – қалб билан тасдиқ этиш;

2. باللسان الإقرار – тил билан иқрор қилиш.

Имом ат-Таҳовийнинг бу таърифига кўра, амал (الأعمال) иймоннинг зотиға эмас, балки унинг камол ва самарасига киради. Яъни инсон иймон келтириши билан мўмин бўлади, аммо амаллар унинг иймонини мукаммал қилади.

Бу масалада хаворижлар (الخوارج) ва муржиалар (المرجئة) орасидаги ихтилофлар машҳур. Хаворижлар “гуноҳ қилган мўмин кофир бўлади” деса, муржиалар

“амал иймонга таъсир қилмайди” деган. Ат-Таҳовий эса ўрта йўлни танлаб, амал иймоннинг ҳақиқатига эмас, унинг комиллигига таъсир қилади, деган.

2. Иймон ва амал муносабати

Аҳли сунна вал жамоа асарларида шундай жумла бор:

واحد لا يزيد ولا ينقص والإيمان

(Иймон битта нарсадир, у ортиб ҳам камайиб ҳам қолмайди.)

Бу баёнот илмий жиҳатдан турлича талқин қилинган. Зоҳирда бу муржиаларнинг фикрига яқин кўринса-да, ат-Таҳовийнинг мақсади — иймоннинг зоти (ҳақиқати) ҳақида сўз кетмоқда, унинг нурлари ва самаралари ҳақида эмас.

Ибн Аби-л-Изз ал-Ҳанафий (1998) “Шарҳ ат-Таҳовия” асарида буни изоҳлаб шундай дейди:

“Иймон қалб, тил ва амалнинг жамланишидир; у итоат билан ортиб, маъсият билан камаяди.”

Демак, ат-Таҳовийнинг “иймон битта нарсадир” деган сўзи — унинг зотий ҳақиқати ўзгармаслигини билдирса-да, амал орқали унинг камолоти кучайиши ёки заифлашиши мумкин.

Қуръони Каримда ҳам иймоннинг камолоти ортиб-камайиши ҳақида ишоралар бор:

إِيمَانًا آمَنُوا الَّذِينَ وَيَزِدَادَ (Ал-Муддассир, 31)

“Иймон келтирганлар иймонларига иймон қўшсинлар.”

Бу оят амал ва тажриба билан иймоннинг мустаҳкамланишини кўрсатади.

3. Иймон ва гуноҳ муносабати

Иймон мавзусининг муҳим қисми — гуноҳ (الذنب) қилган мўминнинг ҳукми. Ат-Таҳовий бу ҳақда шундай дейди:

يستحله لم ما بذنب القبلة أهل من أحدًا نكفر ولا

(Қибла аҳлидан бирор шахсни гуноҳи сабабли кофир демаймиз, агар у гуноҳни ҳалол демаган бўлса.)

Бу жумла аҳли сунна вал жамоанинг асосий қондасини белгилайди:

Катта гуноҳ (الكبيرة) инсонни иймондан чиқармайди;

Агар у гуноҳни ҳалол деб билмаса, у ҳануз мўминдир;

Аммо унинг иймони камол жиҳатидан заифлашади.

Бу нуқтада ат-Таҳовий хаворижлар ва муржиаларнинг икки қарама-қарши йўлини рад этади.

Али ал-Қарий (2001) “Минҳу-жул-Фикҳил-Акбар” асарида таъкидлайди:

“Иймоннинг асоси қалбда бўлади; амаллар унинг камолидир. Аҳли сунна бу иккиси ўртасида мувозанатни сақлайди.”

Шундай қилиб, ат-Таҳовийнинг баёни исломий ақиданинг ўрта ва мувозанатли йўлини белгилаб берди.

Хулоса

Имом Абу Жаъфар ат-Таҳовийнинг “Ақида ат-Таҳовия” асарида иймон масаласи ҳақидаги таълимот аҳли сунна вал жамоа манҳажининг асосий меъёри сифатида аҳамият касб этади.

Асарда:

Иймоннинг таърифи – “қалб билан тасдиқ ва тил билан иқроф” сифатида баён қилинган;

Амал иймоннинг зотиға эмас, унинг камол ва самарасига мансуб;

Гуноҳ қилган мўмин кофир бўлмайди, агар у гуноҳни ҳалол деб билмаса;

Иймоннинг зоти ортиб-камаймайди, аммо унинг самаралари амал билан ўзгаради.

Бу таълимот орқали ат-Таҳовий сунний ақиданинг илмий ва мувозанатли йўлини мустаҳкамлаб берди. Асар бугунги кунда ҳам ақида фанининг асосий манбаларидан бири бўлиб, уламолар томонидан талқин ва тадқиқ этиб келинмоқда.

Фойдаланилган манбалар

1. At-Tahawi, A. J. (n.d.). Al-‘Aqidah al-Tahawiyyah. Cairo: Dar al-Salam.
2. Ibn Abi al-‘Izz al-Hanafi. (1998). Sharh al-‘Aqidah al-Tahawiyyah. Riyadh: Dar al-Ma’arif.
3. Ali al-Qari. (2001). Minh al-Fiqh al-Akbar. Beirut: Dar al-Kutub al-‘Ilmiyyah.
4. Fuda, S. (2015). Sharh al-‘Aqidah al-Tahawiyyah. Amman: Dar al-Razaan.